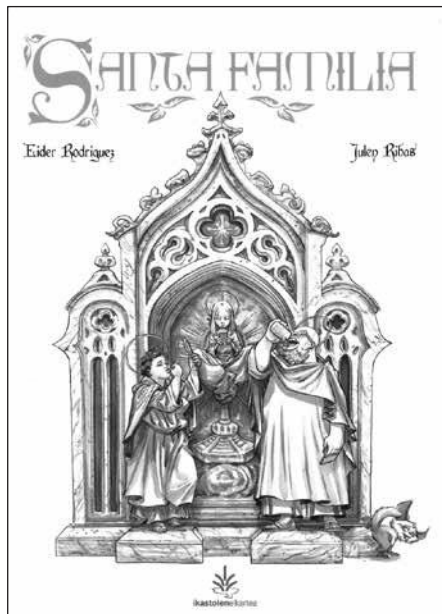

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen *Santa Familia* komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

**5.21. Familia
tradizionalaren kritika
Eider Rodriguez eta Julen
Ribasen
Santa Familia komikian⁴²**

Ainhoa Urzelai-Vicente
(MHLI ikertaldea, UPV/EHU)

Laburpena: Eider Rodriguezek idatzi eta Julen Ribasek ilustratutako *Santa Familia* (Euskal Herriko Ikastolak, 2017) komikian familia tradizionalari egindako kritika aurki dezake irakurleak, betiere ironia eta umorez zipriztindurik. Hiru kidez osatutako familia bat aurkezten zaigu, eta barrunbeak arakatuz, bizi dituzten gorabeherak agerian jartzen dizkigute. Istorio honetako protagonistak sekretu bat gordetzen du, eta berau kontatzeak familian eragingo duen eztanda zein eskalakoa izango den jasoko du irakurleak. Nerabezaroan ohikoa den identitate krisia bizi du Nora protagonistak, zeinak gurasoek eraikitako habia utzi eta bere bidea egin behar duen. Laburbilduz, familiari eta gurasotasunari (begirada ez idealizatu batetik) begiratzeko aukera eskaintzen du komikiak; baina

42. Artikulu hau Eusko Jaurlaritzak babestutako MHLI ikertaldearen baitan burutu da (US21/15). Egileak MINECOren doktorego aurreko beka du.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

horrez gain, egileek edertasun kanonei edo harreman motei erreparatzeko parada ematen dute ere.

Hitz gakoak: familia tradizionala, identitatea, nerabezaroa, nortasunaren bilaketa, umorea.

Abstract: Analysis of *Santa familia* comic (Euskal Herriko Ikastolak, 2017), written by Eider Rodriguez and illustrated by Julen Ribas, in which it is fai nail criticism of the traditional family, held at all times dende humor and irony. The authors deeply into the private life of this family composed of three members and report the adversities that live the protagonists in their day to day. The protagonist of this story garda un segredo e desvelalo will cause big nail explosión in family life. Nora, quen ten who leave the niño creado poles her parents and comezar her own camiño, lives inmersa in the identity crisis tan characteristic of adolescencia. In summary, this comic ofrece stooe the opportunity to aim at the family and fatherhood or motherhood dende unha mirada non idealized. Pero, moreover, the authors dan a ocasión to analyze the canons of beauty and the various affective relationships existing in society.

Keywords: adolescencia, search for identity, traditional family.

Familia, erakunde santua

Liburuko kontrazaleko laburpenak dioenari jarraikiz, “Familia da emanda datorren gauza bakarra. Ez lagunak, ez bizimodua, ez ingurua, familia baizik”. Familiarekin batera ematen ditugu lehen pausoak, haren aurrean ahoskatzen ditugu geure lehen hitzak eta familiaren babespean hazten eta hezten gara. Familia izan ohi da gizakiaren lehenengo gotorlekua eta erreferentzia nagusia. Familia baten baitan jaiotzen gara, eta jaio aurretik esleituta datorkigun familia horrek instituzio baten gisara funtzionatzen du. Erakunde hori baina, ez da munduko beste instituzio gehienak bezala: sortzez emanda etortzeaz gain, harpidetzak bizi guztirako irauten du. Ezin

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

diogu familia horri uko egin, ez behintzat lotura horiek apurtu osteko ondorioak pairatu gabe. Dena den, batzuetan, munduan eta jendartean bere burua aurkitu nahian dabilen nerabeak uko egin behar die berak hautatu gabe emanda etorri zaizkion ereduak. Sarritan, gurasoek egindako habia utzi eta mundu zabalera jo behar izaten du gazteak, bere neurri naiz eredu propioen arabera bizitzeko. Familia sustengua eta babesia izan daiteke haurarentzat, baina aldi berean, jokabide batzuk betikotu ditzake, eta itogarria izan liteke nerabearentzat, nor bere bidea egitea galarazi baitezake. Halakoetan, nola gauza liteke familia-haustura? Nola landu daitezke familia barneko gatazkak, liskarrak eta talkak? Nola adieraz litezke iritzi kontra-jariak? Nola ahoskatzen dira asimilatzen zailak diren egiak? Komiki honetako protagonistak sekretu bat gordetzen du, eta berau kon-tatzeak familian eragingo duen eztanda zein eskalakoa izango den jasoko du irakurleak.

***Santa Familia* komikia**

Eider Rodriguezek idatzi eta Julen Ribasek ilustratutako *Santa Familia* (Euskal Herriko Ikastolak, 2017) obrak Xabiroi komiki aldizkarian atalka argitaratutakoa biltzen du eta Haur eta Gazte Literaturako Euskadi Saria eskuratu zuen 2018an. Berrogeita zortzi orrialdeko literatur lan honek, izenburuak iradokitzen duen moduan, familiaren gaia dakarkigu. Zehatzagoak izatearren, esan dezagun familia tradizionalari egindako kritika aurkituko duela bertan irakurleak, betiere ironia eta umorea erabilita. Obra eskutan hartu eta hasieratik bertatik antzeman dezakegu narrazioaren tonua. Kristautasunaren ikur den Familia Santuari keinu egiten dio azaleko irudiak, baina Maria, Jose eta Jesus haurtxoaren ordeztan, istorio honetako protagonista eta gurasoak ageri zaizkigu aldare batean. Gaineratu behar da nahiko era barregarrian irudikatuak ageri direla horiek. Erdian, eta kaliz baten gainean eserita, alaba ageri zaigu telefonoari begira, gurasoak alboan dituela. Amak ilea kizkurtzeko erru-

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

loak daramatza eta ispilu txiki baten laguntzaz, ezpain haragitsuak margotzen ari da. Betaurrekodun aita berriz, guztiz burusoildutako gizon lodi samarra, freskagarri bat edaten ari da latatik zuzenean. Ez hori bakarrik, familiako maskota pixa egiten ari da izkina batean. Dakusagun moduan, errepresentazio hori erabat aldentzen da erlijio kristauan ikustera ohituta gauden irudikapenarekin. Istorio honetako protagonista nagusia Nora da, gurasoekin eta maskotarekin Euskal Herrian bizi den neska gaztea. Bere barne-bidaiaren berri izango dugu komikian zehar, izan ere, nortasunaren edota bere bidearen bilaketari buruzkoa da istorioa. Era berean, protagonistak bere gurasoekin duen harremanaz mintzo zaigu komikia. Nora partaide den familia nuklear edo klasikoa nola sortu zen kontatzen da obraren hasieran. Bere gurasoak aurkezten zaizkigu eta baita elkar nola ezagutu zuten ere. Ama Sorkunde Garai da, dietista, eta bere dietetika gune propioan egiten du lan. Fededuna da eta badirudi “kristau ona”-ren ereduari jarraitzen diola. Batetik, auzoko haurrak katekesian hezten ditu gaez; eta bestetik, behartsuei janaria ematen die. Gainera, pasarte batzuetan ikus daiteke arrosarioa daramala lepotik zintzilik. Aita berriz, Teodoro Edo, Rio Munin (Ekuatore Ginean) jaio eta gaztetan Euskal Herrira etorritakoa da. Horrek ere badu loturarik elizarekin, izan ere, bertan mantenu-lanak egiten zituen eta hango abesbatzan kantatzen zuen garai batean. Horrela egin zuten topo Noraren gurasoek. Ikus daitekeenez, gurasoek elizarekin duten lotura hasieratik antzematen da.

Dena ez da perfektua

Komikiaren hasieran, familia perfektua dela iruditu liezaioke irakurleari. Hala ere, kontaketak aurrera egin ahala, konturatzen gara ez dela irudi lezakeen bezain perfektua eta hutsune zein arazo zenbait egin behar diola aurre. Familia perfektuaren edo bizitza eredugarriaren ideia hori hainbat binetatan jartzen da zalantzan. Edo bestela esanda, komikiko pertsonaiek osatzen duten familia bes-

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

te familiak bezain inperfektua dela ikus dezakegu komikian zehar. Bikotea ezkondu osteko elkarbizitza nolakoa den deskribatzen zaigu hasieran. Narratzaileak dioskunez, maiz bakarrik sentitzen dira elkarren ondoan egon arren. Bitxia da Teodoren erresilientzia edo bere bikote harremanari buruz egiten duen hausnarketa: “Ez gara kexatuko. Gure gurasoen garaian okerragoa zen, orduan ez zegoen telebistarik eta bata bestearekin hitz egitera behartuta zeuden” (7. or.). Bikotekidearen konpainia aski ez eta maskota bat erosten dute, nahiz eta konturatzen diren hori ere ez dela nahikoa; horregatik, haur bat munduratzeko saiakeratan hasten dira, horrek hutsune emozionala bete eta zoriona ekarriko dielakoan. Hurrengo pasartean Sorkunde ama ageri zaigu poz-pozik komunean eserita, haurdunaldi testa gainean duela eta Jaunari eskertzen *bere sabelean fruitua hazten uzteagatik*. Narratzaileak, ironia handiz, miraria gertatu zela aipatzen du eta horrek alaitasuna, batasuna eta ondasuna ekarri zuela etxera. Irudiek baina, beste errealitate bat erakusten dute: Batean Nora negarraldi betean ageri zaigu gurasoak atzean dituela, aita haizagailuarekin aupegiari, eta ama berriz, botaka egiteko poltsa horietako batekin. Gurasoak gainezka eginda daudela antzeman dezake irakurleak irudi horien bitartez. Beste bineta batean, gurasoak eztabaidatzen ageri dira, Noraren irakasle batengatik. Jarraian datorren binetan, alabari erosi beharreko ondasun garesti batzuk aipatzen dira. Beraz, esan dezakegu binetok haur bat izateak dakartzan desabantaila edo zailtasunak jartzen dituela agerian: negarrak eta haserrealdiak, nekea, bikotekideen arteko eztabaidak eta gastu ekonomiko altuak besteak beste. Jarraian datorren atalean aipatuko ditugu Norak bizi dituen barne-gatazkak, baina aurrera dezagun protagonista nerabe honen bizitza ez dela perfektua eta kristautasunak predikatzen duen eredu normatibotik aldentzen dela. Familiak terapeuta holistiko batengana jotzen du, hain zuzen, inperfektua delako eta bizi dituen zailtasunei aurre egiteko kanpo aditu baten laguntza behar duelako. Dena den, gurasoak haserre biziari irtetzen dira bertatik, terapeutak arazoaren jatorria gurasoengan jartzen duelako. Besteak beste, egungo guraso askori gertatzen zaiena azpimarratzen du terapeutak: seme-alabek

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

etxea uztean bikotea bakarrik geratzen da eta bikote-harremanak ez badu ondo funtzionatzen, hutsune hori agerian geratzen da seme-alabak joatean. Komikian ikusten denez, gurasoek familia hondoratzea egozten diote Norari eta terapeutarekin hitz eginda ere, Norarengan jartzen dute fokua. Alaba atsekabeturik ageri zaigu terapia ostean, baina bertan ikusitako mezu batek (“egizu, eta beldur bazara, beldurtuta egizu”) adorea ematen diola pentsa dezakegu. Esan dugun legez, pertsonaiek etxean bertan gertatzen diren gatazkei egin behar die aurre, baina kalean gertatzen diren eta gizartearen baitan bizirik dauden gatazka zenbaiten isla dakarkigu komikiak. Ildo horretan, arrazakeriarekin lotutako bineta bat iruzkindu nahiko genuke. Bertan Sorkunde eta Teodoro paseatzen ageri dira, eta kalean dauden bi emakume haiengatik gaizki esaka ari direla ikus dezakegu. Bestalde, narratzaile orojakilearen hitzek ere azpimarra bat merezi dute: “Sorkunde harro zegoen gizon beltz batekin zegoelako, arrazista ez zela erakustea atsegin zuen, eta igandetan bereziki ikusgarri jartzen zen guztiek begira ziezaieten. Teodorok ez zuen kexarik” (6. or.). Gure ustez, azken aipu horrek badu mamirik jarrera arrazistak lantzeko⁴³. Kalean presente dauden gatazkez ari garela, ez dago soberan aipatzea *euskal gatazka* deritzogun horren oihartzuna aurki dezakegula bineta batean (11. or.). 1977ko Pasaia ageri zaigu bertan eta zubi baten azpian *amnistia* hitza ageri da gorritz margotua, azpian Eduardo Txillidak 1977an diseinatutako Amnistiaren Aldeko Bartzordeen ikurra duela.

Nortasunaren bilaketa

Arestian aurreratu dugun moduan, Nora alabak arazo eta buru-haustek ditu. Paratestuan datorren irudi batean protagonista arrainontzi txiki batean igeri egiten ageri zaigu, alboan bi arrain dituela,

---

43. Arrazistak dira ere Teodoro eta Sorkundek tuberkulosiaren oraingo agerpena etorkinen etorrera oldeei egozten dieneko pasartea.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

zeinak metaforikoki hitz eginda, bere gurasoak izan daitezkeen. Norak izu aurpegia du eta badirudi arrainontzitik ihes egin nahi duela. Irudi hori aurrerago dagoen pasarte batekin lotu dezakegu, Nora igerilekuan dagoenarekin hain zuzen. Narratzaileak jakitera ematen digunez, protagonista gazteak nora doan eta zein norabide hartu behar duen galdetzen dio bere buruari etengabe. Gaineratzen digunez, ordura arte bidean aurkitutako oztopoek ez diote norabidea eten, eta neurrira egindako bide hori zuzen egin du. Orain baina, arrainontziaren mugak estuegiak egiten zaizkio gazteari, batzuetan itolarria sentitzen du... eta ondorioz, eztanda egiten du. Piszinara sartzen den momentuan, barneko binetetan kontaktzen zaigu kanpoan gertatzen ari dena, baina kanpoko binetek berriz, pertsonaiaren barne mundua erakusten digute. Metaforikoki bada ere, pertsonaiak nola sentitzen den kontaktzen zaigu: batzuetan itolarria sentitzen du eta ezinegon hori igerilekuan dauden animaliekin (marrazoekin) irudikatzen da. Arestian deskribatutako pasarte horrek kontraste egiten du komikiaren amaiera aldera ageri zaigun itsasoaren irudiarekin (47. or.). Bertan protagonista arrain txiki eta mota anitzekoez inguratuta igeri egiten ikus ditzakegu; espazioa argia eta irekia da, hau da, ez dago hormigoiz edo kristalez mugatuta. Bide batez, gogora dezagun protagonistaren izenak berak norabidea eta galdera adierazten duela, eta beraz, Noraren zalantzei erreferentzia egiten diela, hau da, etengabeko bilaketa horri. Zerbaiten bila ari da pertsonaia nagusia, bere bidea egiten, helmuga zein den zehazki jakin ez arren. Agian bizitza hori baita, helmuga zehatzik gabeko (barne-)bidaia bat; eta bizitza berriz, bidaia horretan aurrera egitea.

Non jaio, hala bizi

Aurreko atalean aipatu dugun moduan, komiki honetan familia baten (Norarena) eguneroko bizimodua deskribatzen da, baina horrez gain, Teodoro aitaren haurtzaroa eta gaztaroa jakitera ematen zaigu. Bineta horien artean erkaketak eginez, irakurleak bi pertso-

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

naien gaztaroko bizimoduaren arteko antzekotasunak aurki ditzake, baina batez ere, munduaren punta batean ala bestean jaiotzeak berez dakartzan ezberdintasunak jartzen dira agerian. Teodoro Edo aitari dagokionez, narratzaileak diosku 1960an jaio zela Rio munin eta zazpiki jaiota ere, batere federik gabe utzi zutela zapata kutxa batean⁴⁴. Gaztea zela, Malabora bidali zuten egurketari aberats baten etxera: Agirre Jaunaren etxaldera. Bertara joan aurretik, irakurleak ikus dezake nola esaten dion aitak bizitza ez dela gozoa eta gogor egin beharko duela lan hutsaren truke. Horrek kontraste egiten du Euskal Herrian jaiotako Noraren haurtzaroarekin, izan ere, etxe eroso batean bizitzeaz gain, gurasoek erosten diote behar dituen ondasun guztiak. Teodororekin jarraituz, hainbat binetatan ageri zaigu lanean eta horietako batean narratzaileak diosku etorkinen artean haien jatorriaren arabera hierarkia zegoela. Interesgarria da ohartaraztea egurketari aberatsa euskalduna dela eta zaldi ganean kontrolatzen dituela langileak. Etxaldean bazkaltzen ari direnean ere hierarkia bat antzeman daiteke, izan ere, Teodoro gaztea bapo jaten ari den euskaldunari begira ari baitzaio, etorkizunean haren lekuan egoteko desioz. Komikian aurrerago eginda, bere sorlekua utzi eta Teodoro Pasaia heldzen dela ikus dezakegu. Aita eta alabaren nerabezaroa parez parez jarrita, bikain ikusten da geografikoki oso aldentuta bizi diren pertsonen errealitate diferentea. Norari ordenagailua edo behar duena erosten diote gurasoek. Teodorori ordea, bestelako mezua ematen diote: bizitzan zerbait lortzeko gogor lan egin behar da.

Eredu anitzak ikusgai

Ez genuke aurrera egin nahi komiki honek ikusgai jartzen duen eredu aniztasunari erreparatu gabe. Ugaritasun hori hainbat arlotan

---

44. Bere izenaren parte den *Edo* juntagailu horrek abandonuaren ideari keinu egiten diola esan genezake. Abandonatu zutenez, Teodoro izan liteke bere jatorrizko izena, baina litekeena da jaiotzean beste izen bat jarri izana edo izenik jarri gabe abandonatu izana.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

nabari da, adibidez, harreman afektibo eta sexualetan. Norak gurasoekin duen erlazioaz arestian hitz egin dugu, eta Sorkunde/Teodoro senar-emazteen arteko harremanaz ere zertxobait aurreratu dugu aurreko ataletan. Hainbat binetatan bien arteko enkontru sexuala aurki dezakegu grafikoki adierazia (42. or.), baina hori ez da enkontru bakarra. Komikiaren amaiera aldera, Nora eta haren lagun Danielaren artekoa irudikatzen zaigu (45. or.). Aipatutako errepresentazio horiek azpimarragarriak iruditzen zaizkigu, ez direlako oso ohikoak euskarazko HGLn. Gorputz biluziak ageri zaizkigu hemen, naturaltasun osoz errepresentatuak. Bide batez, goraiatzekoa deritzogu protagonistaren harreman homosexual hori ez egitea esplizitu hitzen bidez edo garrantzi berezia ematea behin eta berriz aipatuz, maiz egiten den moduan; izan ere, eredu bat normalizatu nahi denean, ez dago “anekdota” edo “berezitasun” gisa esplizituki tratatu beharrik, beste eredu bat gehiago balitz bezala irudikatzearekin aski dela uste baitugu. Bestalde, obra honetan eredu normatiboetatik at dauden gorputzak ageri dira eta horri erreparatzea interesgarri deritzogu. Igerilekuan adibidez, pertsona lodiak zein argalak ageri zaizkigu biluzik. Biziki interesgarria iruditzen zaigu ironia handiz aurkezten zaigun gurasoak aukeratzeko katalogoa. Klase ertaineko aita eta ama mota ugari ageri zaizkigu, arraza eta tipologia fisiko zein psikologiko ezberdinetakoak, klasikoak zein modernoak, guztiak 18 urteko garrantiarekin. Gainera, gurasoak modu askotara konbina daitezkeela adierazten digu katalogoak: bi amez osatutakoa, aita bakarrekoa, aita eta ama batek osatua eta abar. Mintzagai izan dugun eredu aniztasun horrek komikia aberasten duela iruditzen zaigu eta irakurle gazteari (eta oro har, irakurle goiari) jendartean dagoen aniztasuna jartzen diola erakusgarri. Azkenik, atal honekin amaitzeko, paisaia linguistikoan edo komikian presente dagoen hizkuntza aniztasunaz hitz egin nahiko genuke, labur bada ere. Euskaraz idatzitako telefono mezu, plaka, kartel edo iragarki publizitarioez gain, latinezko eta euskarazko otoitz edo kantuak aurki ditzakegu, baina baita ingelesez eta gaztelaniaz idatzita dauden kartelak ere.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

Testuartekotasuna *Santa Familia* komikian

Aztergai dugun komikiak lotura ugari gordetzen ditu beste testu batzuekin (*testu* hitza bere adiera zabalenean hartuta). Zinema-ko pertsonaia ezagun zenbait agertzen dira, literatura unibertsaleko pertsonaiak, bideo-jokoetako pertsonaiak eta abar eta abar. Testuartekotasun hori liburuaren hasieratik bertatik antzematen dira, izan ere, lehen esan dugun moduan, erlijio kristauaren ikur den Familia Santuarekin egiten baita lotura liburuko azalean bertan. Irudi bibliko horrez gain, azpimarragarriak dira Noraren aitak soinean daramatzen kamisetak, irakurle gaztearentzat aski ezagunak diren Superman pertsonaia, Batman edo Super Mario Bros bideo-jokoko txanpinoi berdea aurki baititzakegu besteak beste. Esanguratsua da oso bineta batean ageri zaigun *Erastunen Jauna* liburuko (eta pelikulako) Gollum pertsonaiak adierazten duena. Mintzagai dugun komikian, Nora telebista ikusten ari da besaulkian botata, ama egongelan sartu eta neskatoa atzetik besarkatzen duen arte. Alabari “nire altxorra zara” esatearekin batera, ia-ia haren gainera botatzen da ihes egiten utzi nahi ez balio legez. Ondoko binetan, Gollum pertsonaiak telebistako pantaila osoa hartzen du eta “nire altxorra” ahoskatzen duela ikus dezakegu. *Erastunen Jauna* ezagutzen duenak jakingo duen legez, J. R. R. Tolkienek asmatutako pertsonaia horrek nortasun anizkunaren arketipoa betetzen du, hau da, nortasun onbera erakusten du batzuetan, baina bat-batean, bere alderdi malefikoak menperatzen du. Ondorioz, batzuetan Frodori laguntzen dio eta harekiko zintzo eta leial mantentzen da (laguntzaile papera jokatzeko du). Baina bestetan, haren misioa arriskuan jartzen du (eta beraz, antagonista edo aurkari funtzioa betetzen du). Gogora dezagun Gollumek Mordorrerako bidea erakusten diela Frodo eta Sam-i, bertan erastuna suntsi dezaten; baina noiz edo noiz alderdi malefikoak menperatzen du Gollum eta arriskuan jartzen ditu beste bi Hobbit lagunak. Ondorioz, konfiantza zalantzan jartzen dute behin baino gehiagotan. Rodriguez eta Ribasen komikira itzuliz, iruditzen zaigu ama Gollumekin pareka dezakegula, eta ez soilik biek ahoskatzen

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

дутен “nire altxorra” horrengatik. Esan dezagun neurri handi batean amak ere laguntzaile eta aurkari funtzioak bete ditzakeela alabarekiko erlazioan. Batetik, Norari sostengu ekonomiko zein emozionala eskaintzen dio, baina era berean, alabari itomen sentsazioa sorrarazten dio eta nola edo hala, bere nortasun propioa garatzea eragozten dio. Liburu ezagunez ari garela, ezin aipatu gabe utzi pasarte batean Norak aldamenen duen Jonathan Swift idazle irlandarraren liburu famatua, *Gulliverren bidaiak*. Atal labur honi amaiera emateko, esan dezagun euskal irakurle goarengandik (behintzat geografikoki) gertuago dauden erreferentzia artistiko-literarioak ageri direla, adibidez, “Maitia, nun zira” euskal abesti herrikoia.

Azken hitzak

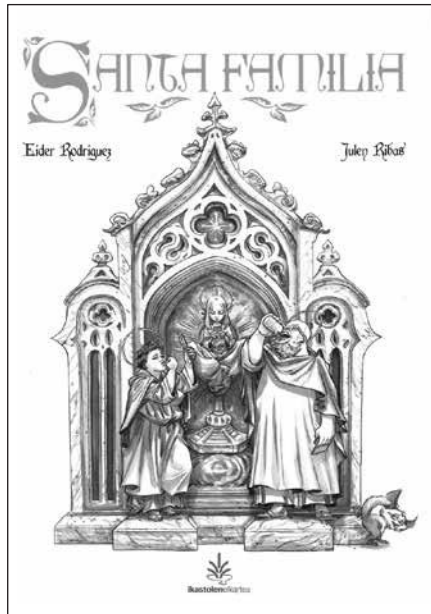
Ikusi dugun moduan, komiki ausart honetan aurkezten zaigun familia ez da perfektua, edo beste familia guztiak bezain perfektua da. Gatazkak dituzte, hala haien artean nola nork bere buruarekin. Barne-gatazka handienak Nora protagonistak bizi ditu: gurasoen interesek eta bereek ez dute bat egiten eta beraz, beldurrez eta ezjakintasunez bada ere, gurasoek haien neurrira eraikitako habia utzi eta bere bidea egiten ikasi behar du. Eider Rodriguezek eta Julen Ribasek erakusten digute, umorea eta ironia erabiliz, batzuetan leherketa txikiak behar ditugula gure bidean aurrera egiteko. Bere bide propioari ekin behar dio Norak, baina baita gurasoek ere, izan ere, maitatzea joaten uztea ere bada. “Orain arte ikasitakoa desikasi behar dut (...) formazioa deformazioa delako” (48. or.), irakur dezakegu komikiaren amaieran. Lan honek ederki irudikatzen du gurasoek seme-alabengan eragin dezaketan gehiegizko presio eta kontrola, eta horrek guztiak duen eragina pairatzen duenarengan. Azkenik, esan dezagun komikiak jendartean dagoen aniztasuna erakusten digula: harreman afektibo-sexualetan, hizkuntzaren erabileran edo gorputz ereduetan.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen *Santa Familia* komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

**Crítica á familia tradicional
no cómic *Santa Familia*
de Eider Rodriguez
e Julen Ribas**

Ainhoa Urzelai-Vicente⁴⁵
(Grupo de investigación MHLI, UPV/EHU)

Resumo: Análise do cómic *Santa Familia* (Euskal Herriko Ikastolak, 2017), escrito por Eider Rodriguez e ilustrado por Julen Ribas, no que se fai unha crítica á familia tradicional, realizada en todo momento dende o humor e a ironía. Os autores profundan na vida privada desta familia composta por tres membros e relatán as adversidades que viven os protagonistas no seu día a día. A protagonista desta historia garda un segredo, e desvelalo causará unha grande explosión na vida familiar. Nora, quen ten que deixar o niño creado polos seus pais e comezar o seu propio camiño, vive inmersa na crise de identidade tan característica da adolescencia. En resumo, este cómic ofrécelle ao lector a oportunidade de mirar a familia e a paternidade ou a maternidade dende unha mirada non idealizada. Pero, ademais, os autores favorecen a análise dos canons de beleza e as diversas relacións afectivas existentes na sociedade.

---

45. Este artigo enmárcase dentro do grupo de investigación MHLI financiado polo Goberno Vasco (US21/15). A autora posúe unha bolsa predoutoral de MINECO.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

Palabras chave: adolescencia, busca da identidade, familia tradicional.

Abstract: Analysis of *Santa familia* comic (Euskal Herriko Ikastolak, 2017), written by Eider Rodriguez and illustrated by Julen Ribas, in which it is fai nail criticism of the traditional family, held at all times dende humor and irony. The authors deeply into the private life of this family composed of three members and report the adversities that live the protagonists in their day to day. The protagonist of this story garda un segredo e desvelalo will cause big nail explosión in family life. Nora, quen ten who leave the niño creado poles her parents and comezar her own camiño, lives inmersa in the identity crisis tan characteristic of adolescencia. In summary, this comic ofrece stooe the opportunity to aim at the family and fatherhood or motherhood dende unha mirada non idealized. Pero, moreover, the authors dan a ocasión to analyze the canons of beauty and the various affective relationships existing in society.

Keywords: adolescencia, search for identity, traditional family.

A familia, unha institución sagrada

Segundo o resumo da contracuberta do libro, a familia é o único que nos vén imposto de nacemento. Nin os amigos, nin a nosa forma de vida, nin o medio... senón a familia. Damos os primeiros pasos xunto á familia, é ante ela cando pronunciamos as nosas primeiras palabras e medramos baixo a súa protección. A familia adoita ser o primeiro refuxio e a principal referencia. Nacemos no seo dunha familia e esa familia que nos vén asignada dende antes de nacer funciona como unha institución. Pero esta entidade non é como a maioría das institucións do mundo: ademais de ser asignada dende o nacemento, a subscrición dura toda unha vida. Non podemos renunciar a ela, polo menos sen sufrir as consecuencias da rotura deses lazos familiares. Non obstante, ás veces, o adolescente que intenta encontrarse a si mesmo e encontrar o seu lugar na sociedade debe re-

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

nunciar a modelos que lle foron impostos. A miúdo, o mozo ten que deixar o niño creado polos seus pais e saír fóra, necesita asomarse ao mundo externo, para vivir seguindo as súas propias normas. A familia pode ser un apoio e unha protección para o neno, pero, ao mesmo tempo, pode perpetuar algunhas condutas e resultar asfixiante para o adolescente, xa que pode impedir que un siga o seu propio camiño. Nestes casos, como se podería producir a ruptura familiar? Como se poden abordar os conflitos, enfrontamentos e choques intrafamiliares? Como se poderían expresar opinións contrapostas? Como se pronuncian esas verdades difíciles de asimilar? A protagonista deste cómic garda un segredo, e desvelalo causará unha grande explosión na familia.

O cómic *Santa Familia*

A obra *Santa Familia* (Euskal Herriko Ikastolak, 2017⁴⁶), escrita por Eider Rodriguez e ilustrada por Julen Ribas, recolle o publicado por partes na revista de cómic *Xabiroi* e obtivo o Premio Euskadi de Literatura Infantil e Xuvenil en 2018. Esta obra literaria de 48 páxinas preséntanos, como suxire o título, o tema da familia. Para ser máis precisos, nela o lectorado encontrará unha crítica á familia tradicional, sempre tratada con ironía e humor. O ton da narración percíbese dende o principio. A imaxe da cuberta é unha clara referencia á Sagrada Familia, símbolo do cristianismo, pero en lugar de María, Xosé e o neno Xesús, podemos ver a protagonista desta historia xunto aos seus pais, subidos a un altar. Podemos recalcar que estes foron representados de forma un tanto ridícula.

---

46. A tradución en castelán, realizada pola propia escritora, saíu á venda na primavera de 2022 da man da editorial Grafito. Para o presente artigo, a autora traballou coa obra orixinal, escrita en éuscaro, mentres que as tradutoras, Noelia García e Inés Mosquera, bolsseiras do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, partiron dunha versión do texto en lingua castelá que trasladan ao galego.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

No centro, flanqueada polos seus pais e sentada sobre un cáliz, a filla observa o seu teléfono. A nai leva rolos no pelo e, coa axuda dun pequeno espello, está a pintar os seus carnosos beizos. O pai, en cambio, un home bastante gordo e calvo, leva uns anteollos postos e bebe un refresco directamente da lata. A mascota familiar está ouriñando na esquina do altar. Como vemos, este retrato apártase totalmente da representación que adoitamos ver na relixión cristiá.

A protagonista desta historia é Nora, unha moza que vive cos seus pais e a súa mascota no País Vasco. Ao longo do cómic contemplaremos a súa viaxe interior, xa que a historia trata sobre a busca da identidade ou a busca do seu propio camiño. Así mesmo, o cómic fálanos da relación da protagonista cos seus pais. No inicio, cóntase como se formou a familia nuclear, ou clásica, da que forma parte Nora; preséntase aos pais e tamén como se coñeceron. A nai é Sorkunde Garai, dietista que rexenta o seu propio negocio de dietética. É crente, porta sempre un rosario e parece seguir o exemplo da “boa cristiá”: de noite educa os nenos do barrio na catequese e, ademais, dóalles comida aos pobres. O pai, en cambio, Teodoro Edo, naceu en Río Muni (Guinea Ecuatorial) e de mozo trasladouse ao País Vasco para traballar. Tamén ten relación coa igrexa, pois realizaba labores de mantemento e cantaba no coro, e é alí onde os proxenitores de Nora se coñeceron. Como se pode observar, a vinculación dos pais coa Igrexa apréciase dende o inicio.

Non todo é perfecto

Ao inicio do cómic podería parecer que a familia mostrada é perfecta. Porén, a medida que avanza o relato decatámonos de que non é tan perfecta como podería semellar e que os integrantes se enfrontan a varios problemas. Esa idea de familia perfecta, ou de vida exemplar, ponse en cuestión en varias viñetas. Ou o que é o mesmo, podemos ver ao longo do cómic que a familia que forman os personaxes é tan imperfecta, ou tan perfecta, como as demais familias.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

Ao principio do relato descríbese como é a convivencia da parella despois do casamento. O narrador dinos que con frecuencia se senten sós, malia estar xuntos. Neste sentido é curiosa a resiliencia de Teodo ou a reflexión que fai sobre a súa relación de parella: “Non nos imos queixar. Na época dos nosos pais era peor, daquela non había televisión e estaban obrigados a falar un co outro” (Rodríguez, 2017: 7). Para satisfacer o baleiro emocional que ambos senten, deciden comprar unha mascota, aínda que axiña se decatán de que iso tampouco é suficiente. Por isto, céntranse en traer un descendente ao mundo, coa esperanza de encherlles o baleiro e traerlles felicidade.

Na seguinte pasaxe, a nai, Sorkunde, sentada no baño co test de embarazo na man, agrádelle ao Señor “que lle deixase crecer o froito do seu ventre” (Rodríguez, 2017). O narrador comenta, con grande ironía, que se produciu o milagre e que isto trouxo alegría, unidade e riqueza á casa. Porén, as imaxes mostran unha realidade ben distinta: nunha delas podemos ver a Nora chorando, mentres o seu pai agoniza co ventilador no estómago e a súa nai suxeita unha desas bolsas para vomitar. A través destas imaxes, o lector pode detectar que os pais están completamente desbordados. Outra viñeta amosa os pais discutindo por unha profesora de Nora, e noutra enuméranse unha serie de bens caros que os pais teñen que mercar para a súa filla. Así as cousas, as viñetas van poñendo de manifesto as desvantaxes ou dificultades que comporta ter unha filla: choros e enfados, cansazo, discusións parentais e altos gastos económicos. Na sección que segue falaremos dos conflitos internos que vive Nora, pero quixeramos anticipar que a vida desta protagonista adolescente non é perfecta e que se afasta do modelo normativo que predica o cristianismo.

Ante tal situación, a familia recorre a unha terapeuta holística, precisamente porque é imperfecta e necesita a axuda dunha experta externa para afrontar as dificultades que atravesará. Con todo, os pais saen furiosos da sesión, posto que a terapeuta pon a orixe do problema neles mesmos, non na filla. Entre outras cousas, a especialista fai fincapé no que lles pasa a moitos pais actuais: ao independizarse os

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

fillos, a parella queda soa, e se a relación de parella non funciona ben, ese baleiro ponse de manifesto cando os fillos deixan o niño familiar.

Os proxenitores atribúenlle a Nora estar afundindo a familia, e mesmo, tras falar coa terapeuta, poñen o foco nela. A rapaza móstrase decepcionada despois da terapia, pero un dos carteis da consulta (“faino, e se tes medo, faino con medo”) dálle azos para proseguir o seu propio camiño.

Como mencionamos, os personaxes enfróntanse a conflitos que ocorren no propio fogar, pero este cómic tamén reflicte algúns dos conflitos que están presentes na sociedade. Neste sentido, gustaríanos comentar unha viñeta relacionada co racismo. Nela vese a Sorkunde e Teodoro paseando e a dous transeúntes falando mal deles. Por outra parte, as palabras do narrador omnisciente tamén merecen unha mención especial: “Sorkunde estaba orgullosa de estar cun home negro, gustáballe demostrar que non era racista, e amosábase especialmente visíbel os domingos, para que todos os mirasen. Teodoro non tiña queixa ningunha” (Rodríguez, 2017: 6). Cremos que esta última cita é interesante para traballar as actitudes racistas, tamén presentes, por exemplo, nos comentarios que realizan Teodoro e Sorkunde cando lle botan a culpa da reaparición da tuberculose á chegada de inmigrantes.

Con todo, non están ausentes outros conflitos presentes na rúa, como o chamado *conflicto vasco* (Rodríguez, 2017: 11) que se pode atopar noutra viñeta. Nela aparece a vila Pasaia en 1977 e, baixo unha ponte, aparece pintada en vermello a palabra *amnistía*, co emblema das Xestoras Pro Amnistía, deseñado por Eduardo Chillida ese ano.

Busca da identidade

Como mencionamos anteriormente, Nora ten varias preocupacións e problemas aos que se enfrontar. Nunha imaxe que vén no paratexto, vese a protagonista nadando nun pequeno acuario

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

–flanqueado por dous peixes que, metaforicamente, poderían ser os seus pais–, con cara de pánico e semellando querer fuxir do mesmo. Podemos relacionar esta imaxe cunha pasaxe que vén máis adiante, cando se representa a Nora nadando na piscina. O narrador dános a coñecer que a moza protagonista se pregunta decote cara a onde vai e que dirección debe tomar. Engádenos que até ese momento os obstáculos encontrados no camiño non lle cortaron o rumbo e que ese camiño deseñado á medida o realizou correctamente. Agora, en cambio, os límites do acuario fánselle demasiado estreitos, ás veces, sente asfixia... e, en consecuencia, estala. No momento no que entra na piscina as viñetas interiores cóntannos o que está ocorrendo fóra, pero as viñetas externas, pola contra, móstrannos o mundo interior da personaxe. Metaforicamente, a personaxe conta como se sente: ás veces sente asfixia e ese malestar represéntase cos animais (quenllas) que hai na piscina. Esta pasaxe descrita antes contrasta coa imaxe do mar que se nos amosa cara ao final do cómic (Rodríguez, 2017: 47). Nela podemos ver a protagonista nadando xunto a peixes pequenos e variados; o espazo é luminoso e amplo, é dicir, non está delimitado por formigón ou cristal. Aproveitando a ocasión, recordemos que o propio nome da protagonista indica pregunta e dirección, polo que fai referencia ás dúbidas de Nora, é dicir, a esa busca constante. A personaxe principal está buscando algo, facendo o seu camiño, aínda que non saiba exactamente cal é o destino. Talvez sexa esa a vida, unha viaxe (interior) sen un destino concreto, e vivir, seguir adiante nesa viaxe.

O lugar onde nacemos condiciona a nosa vida

Como mencionamos na sección anterior, este cómic describe a vida cotiá dunha familia (a de Nora), pero ademais dáse a coñecer a infancia e a xuventude do pai, Teodoro. Se realizamos comparacións entre estas viñetas, podemos encontrar similitudes entre a vida xuvenil de ambos os personaxes, pero, sobre todo, póñense de

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

CÓMIC E LITERATURA

---

manifesto as diferenzas por nacer nunha ou noutra parte do mundo. Canto ao pai Teodoro Edo se refire, o narrador cóntanos que naceu en Río Muni (Guinea Ecuatorial) en 1960 e que, aínda sendo setemesiño, o abandonaron nunha caixa de zapatos⁴⁷. Sendo mozo, foi enviado a Malabo á casa dun rico leñador: á granxa do señor Aguirre. Antes de partir, vemos como o seu pai lle di que a vida non é doce e que terá que traballar duro a cambio de nada. Esta situación contrasta coa nenez da súa filla Nora, nacida no País Vasco, posto que ademais de vivir nunha cómoda casa, son os pais quen lle compran todo o que precisa.

Seguindo con Teodoro, en varias viñetas aparece traballando e, nunha delas, o narrador alude a que entre os inmigrantes había unha xerarquía en función da súa procedencia. É interesante advertir que o rico leñador é vasco e controla os obreiros a cabalo. Cando comen na granxa tamén se aprecia unha xerarquía, xa que o mozo Teodoro está mirando o vasco que come placidamente, desexando estar no seu lugar nun futuro. Máis adiante no cómic, vemos que Teodoro abandona o seu lugar de orixe e chega a Pasaiá. Comparando a adolescencia de pai e filla obsérvase a diferente realidade das persoas que viven moi afastadas xeograficamente. A Nora os seus pais cómpranlle o ordenador ou as demais cousas que precisa, mentres que a Teodoro, en cambio, os seus lle transmiten unha mensaxe ben distinta: hai que traballar duro para conseguir algo na vida.

Visibilización de modelos múltiples

Non quixeramos proseguir sen fixarnos na diversidade de modelos que expón este cómic. Esta abundancia nótase en diferentes ámbi-

---

47. Poderíamos dicir que ese *Edo* que forma parte do seu nome (e que en galego traduciríamos coa conxunción coordinativa disxuntiva *ou*) fai alusión á idea do abandono (como querendo dicir que o seu nome orixinal ben podería ser Teodoro ou outro calquera, sendo abandonado ao nacer).

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

tos, por exemplo, nas relacións afectivas e sexuais. Xa falamos da relación de Nora cos seus pais e da relación entre a parella formada por Sorkunde e Teodoro. En varias viñetas podemos encontrar graficamente expresado o encontro sexual entre ambos (Rodríguez, 2017: 42), pero este non é o único encontro, pois, cara ao final do cómic representábase a unión afectiva e sexual entre Nora e a súa amiga Daniela (Rodríguez, 2017: 45). As representacións mencionadas parécennos destacábeis, pois non son moi frecuentes na LIX vasca. As imaxes mostran corpos espidos, representados con total naturalidade. Mesmo nos parece eloxiábel que esta relación homosexual non se anuncie a través de palabras explícitas ou que se lle dea unha especial importancia, como se fai con frecuencia. Cando se trata de normalizar un modelo, non hai que tratalo explicitamente, nin como “anécdota” ou “singularidade”, xa que basta con representalo como un modelo posíbel máis.

Por outra parte, convén fixarse que nesta obra aparecen corpos que non seguen modelos normativos. Así, na piscina, por exemplo, vemos corpos espidos de diversa tipoloxía. Tamén é moi interesante o catálogo de elección de pais, inventario que é presentado con moita ironía e polo cal o cliente pode escoller entre diferentes tipos de pais e nais de clase media, de diferente raza e tipoloxía física e psicolóxica. Hai pais clásicos ou modernos, todos eles con garantía de 18 anos, e mesmo posibilidade de poder cambialos de moitas maneiras: pódese escoller familias formadas por dúas nais, por un pai e unha nai, por un só pai etc. Esta diversidade de modelos da que se fala enriquece o cómic e ponlle de manifesto ao lector mozo (e ao lector, xeral) a diversidade existente na sociedade.

Finalmente, aínda que brevemente, é pertinente falar da diversidade lingüística presente no cómic. Ademais de mensaxes telefónicas, placas, carteis ou anuncios publicitarios escritos en éuscaro, pódense encontrar oracións ou cancións en latín e éuscaro, pero tamén carteis escritos en inglés e castelán.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

Intertextualidade no cómic *Santa Familia*

Este cómic garda numerosas conexións con outros textos (tomando a palabra *texto* na súa acepción máis ampla). Aparecen personaxes coñecidos procedentes do cine, personaxes da literatura universal, dos videoxogos etc. Esta intertextualidade apréciase dende o inicio da obra, xa que, como mencionamos, a relación coa Sagrada Familia, símbolo da relixión cristiá, realízase na propia cuberta. Así a todo, ademais desta imaxe bíblica, destacaríamos as camisetas que leva o pai de Nora, pois nelas encontramos personaxes coñecidos para o lectorado mozo, tales como Superman, Batman e o campión verde do videoxogo Super Mario Bros, entre outros. Neste sentido é significativo o que representa o personaxe Gollum do libro (e película) *O Señor dos Aneis* e que aparece nunha das viñetas. Nela Nora está vendo a televisión tombada na butaca até que a súa nai entra no salón e a abraza por detrás. Neste momento, a nai, á vez que lle borboriña “es o meu tesouro”, abalánzase sobre ela como se non quixese deixala escapar. Na viñeta adxacente, Gollum ocupa toda a pantalla da televisión e podemos ver como pronuncia as famosas palabras: “o meu tesouro”. Quen coñeza *O Señor dos Aneis* saberá que este personaxe creado por J. R. R. Tolkien cumpre co arquetipo da personalidade múltiple, é dicir, ás veces mostra unha personalidade benévola, pero de repente é dominado pola súa faceta maléfica. En consecuencia, ás veces axuda a Frodo e mantense fiel a el (cumpre o papel de axudante), pero, noutras ocasións, pon en perigo a súa misión (por tanto, exerce a función de antagonista ou adversario). Recordemos que Gollum lles ensina a Frodo e a Sam o camiño a Mordor, para que nel destrúan o anel, pero de vez en cando a parte maléfica o domina e pon en perigo os dous compañeiros Hobbit. Por tanto, dubidan da súa boa fe en varias ocasións.

Volvendo ao cómic que nos ocupa, pódese equiparar a Gollum coa nai de Nora, e non só por ese “o meu tesouro” que ambos pronuncian, senón, en gran medida, porque a nai tamén pode desempeñar as funcións de axudante e antagonista na relación

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradicionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

COMENTARIOS CARA Á FORMACIÓN LECTORA

---

coa súa filla. Por un lado, ofrécelle a Nora apoio tanto económico como emocional, pero tamén provoca na súa filla unha sensación de afogo que lle impide, dalgunha maneira, desenvolver a súa personalidade.

Outras intertextualidades tamén estarían presentes, como é o caso de libros coñecidos como *As viaxes de Gulliver*, do escritor irlandés Jonathan Swift, que nunha pasaxe Nora ten ao seu lado, ou outras referencias artístico-literarias máis próximas ao lectorado vasco (polo menos xeograficamente), como a canción popular vasca “Maitia, nun zira”.

A modo de peche

Como observamos, a familia que nos presenta este atrevido cómic non é perfecta, ou é tan perfecta como todas as demais familias. Teñen conflitos, tanto entre eles como cada un consigo mesmo. Os maiores conflitos internos víveos a protagonista Nora: os intereses dos seus pais e os seus non conflúen e, por tanto, aínda que sexa con medo e descoñecemento, ten que deixar atrás o niñoiro creado polos pais e debe aprender a percorrer o seu propio camiño.

Eider Rodríguez e Julen Ribas demostrannos, con humor e ironía, que ás veces necesitamos pequenas explosións para avanzar no noso camiño. Nora debe emprender o seu propio camiño, pero tamén os seus pais, porque amar é tamén deixar marchar. “Debo desaprender o aprendido até agora (...) porque a formación é deformación” (Rodríguez, 2017: 48), podemos ler ao final do cómic.

Este traballo mostra perfectamente a excesiva presión e control que os pais poden exercer sobre os seus fillos e fillas e o efecto que todo isto causa sobre quen o padece. Por último, podemos mencionar que o cómic amosa a diversidade existente na sociedade: en canto ás relacións afectivo-sexuais, no uso da linguaxe ou nos modelos corporais.

Testu hau behean zehazten den liburu-kapitulua argitaratu aurreko bertsioa da:

Urzelai-Vicente, Ainhoa (2022). Familia tradizionalaren kritika Eider Rodriguez eta Julen Ribasen Santa Familia komikian / Crítica á familia tradicional no cómic *Santa Familia* de Eider Rodriguez e Julen Ribas. In Blanca Ana Roig, Mª Isabel Soto eta Marta Neira (koord.) *Cómic e Literatura* (409-432 or.). Edicións Xerais de Galicia. ISBN: [978-84-1110-174-5](https://doi.org/10.1007/978-84-1110-174-5).

Referencias bibliográficas

Rodriguez, E.; Ribas, J. (2017). *Santa Familia*. Donostia: Euskal Herriko Ikastolak. [Premio Literario Euskadi de 2018 sección Literatura Infantil e Xuvenil; +14].